

УДК 334.02 : 332.334 : 349.415

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ І ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ В УМОВАХ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ

М.С. Богіра

кандидат економічних наук, доцент

в.о. професора кафедри управління земельними ресурсами

Львівський національний аграрний університет

Розкрито деякі особливості використання і охорони земель в умовах приватної власності на землю. Вказано на недоліки у використанні земельних часток (паїв). Запропоновано шляхи вдосконалення здійснення державного контролю за використанням земель.

Ключові слова: земельна реформа, земельні частки (паї), агропромисловий комплекс, ринкові відносини, охорона земель, екологізація технологій.

.....

Після роздержавлення і приватизації земель сільськогосподарського призначення, які перебували в колективній власності селян, утворилася приватна власність на земельні частки (паї), що призвело до суттєвих змін у земельних відносинах і в управлінні земельними ресурсами.

Значна частина даних про стан і облік земель сільськогосподарського призначення, які використовувалися до проведення земельної реформи, після проведення земельної реформи втратила свою сутність, стала непридатною для використання в умовах приватної власності на землю.

У ході земельної реформи втрачено інформаційну базу про землю. На територію області, району, селищної, сільської ради в цілому немає відповідних землевпорядних, ґрунтових, землеоцінювальних, екологічних матеріалів. Землі під колишніми фермами, існуючими сільськими шляхами, лісосмугами, деградованими пасовищами, чагарниками, які не були розпайовані, тепер нікому не належать. В абсолютній більшості населених пунктів немає меж, генеральних планів. Не проведено меж прибережних смуг, рекреаційних, оздоровчих земель. Отже, в державі для здійснення управління землекористуванням немає відповідної землевпорядної, містобудівної та екологічної документації [1, с. 26–27].

Земельна реформа в нашій державі призвела й до глибоких змін природних властивостей земель, трансформації внутрішньоґрунтових процесів, втрати ґрунтами самовідновлювальної здатності. Такі зміни відбулися внаслідок неконтрольованого сільськогосподарського тиску на ґрунтовий покрив через ігнорування сівозмін, перенасиченість посівів економічно вигідними енергетичними культурами, такими як соняшник, ріпак, кукурудза та ін.

Це вказує на неефективний державний контроль за використанням і охороною земель. Діяльність відповідних органів влади повинна бути спрямована на приведення земельних ресурсів у відповідність до потреб суспільства та забезпечення дотримання науково-обґрунтованих рекомендацій ведення землеробства.

Дослідженням здійснення державного контролю за використанням і охороною земель в умовах приватної власності на землю займаються В. Будзьяк, І. Бистряков, О. Гуторов, Б. Данилишин, Д. Добряк, О. Дорош, А. Мартин, О. Митрофанова, Л. Новаковський, Р. Тринько, А. Третяк, М. Федоров, М. Хвесик, А. Шворак та інші вчені. Завдяки роботам напрацьовано системний підхід і розроблено практичні рекомендації щодо здійснення державного контролю за використанням і охороною земель в умовах приватної власності на землю. Однак з багатьох позицій ця тема розкрита не в повному обсязі, що негативно відбивається в реальних умовах на використанні та охороні земель сільськогосподарського призначення, а в кінцевому результаті — на соціальному стані села й селян.

Тому в цій статті ми сформуваємо сучасні підходи до проведення державного контролю за використанням земель. Для Української держави здійснення державного контролю за використанням і охороною земель в умовах приватної власності на землі сільськогосподарського призначення є порівняно новим і не до кінця відпрацьованим. Спеціальної державної політики щодо вдосконалення чи зміни підходів до здійснення державного контролю за використанням і охороною земель в умовах розподілу земель сільськогосподарського призначення на земельні частки (паї) немає, але така необхідність уже назріла. На часі й ство-

рення теорії та законодавчої бази для нових державних земельних відносин.

Земельна реформа не розглядалася як функція органів влади щодо державного управління землекористуванням. Земельна реформа повинна була здійснюватися на основі таких інститутів і засад, як власність держави на землю та виключення земельних ділянок з цивільного обороту. Як показала практика, це було великою помилкою нашої держави щодо реалізації земельної реформи [2, с. 62].

Аналіз ситуації, яка склалася, свідчить, що проблемам здійснення державного контролю за використанням і охороною земель країни останніми роками приділяється все менше уваги. Якщо на початку проведення земельної реформи була розгубленість серед селян через нерозуміння суті й мети земельної реформи, то тепер таку розгубленість можна спостерігати серед відповідальних за цю важливу ділянку роботи працівників у структурах органів влади.

Про проблемність аграрних реформ в Україні свідчить те, що за час їх проведення прийнято понад вісімдесят законодавчих актів, проте в них не має системного підходу в питаннях державного регулювання цього найважливішого сегмента економічного простору [3, с. 74].

При такому стані в реформуванні земельних відносин тільки продуманий, фаховий підхід до вирішення цієї проблеми дасть можливість почати вирівнювати ситуацію на селі, зробити крок до відновлення його розвитку і особливо — до виживання сільського населення.

Згідно з аналізом, останніми роками практично не проводять землевпорядних робіт із організації території новоутворених агроформувань і фермерських господарств, зі складання планів земельно-господарського устрою в населених пунктах. Роль землеустрою зведено до оформлення рішень, які приймають відповідні ради у зв'язку з перерозподілом, переділом землі, видачею державних актів власникам та землекористувачам [4, с. 208].

З незрозумілих причин зтягується зняття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення. Цей перелік упущень регулятивної функції держави в земельних питаннях можна продовжувати. Виникає запитання: що це — некомпетентність відповідальних за вирішення цих питань структур вищого ешелону влади чи на це є інші причини? В будь-якому випадку здійснення державного контролю за використанням і охороною земель, урегулювання земельних відносин на рівні держави потрібно вирішувати негайно.

У ст. 2 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» сказано, що одним із основних завдань державного контролю за використанням та охороною земель є забезпечення додержання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами земельного законодавства України та запобігання порушенням законодавства України у сфері використання та охорони земель, своєчасне виявлення таких порушень і вжиття відповідних заходів щодо їх усунення [5]. Однак ця норма закону практично не виконується.

Розробники земельної реформи не опрацювали і не запропонували організаційних форм господарювання після розподілу земельних масивів на земельні частки (паї), правильне використання яких дало б можливість раціональніше використовувати і охороняти землі.

Формування оптимальних розмірів сільськогосподарських підприємств стримується через недосконалість інституціонального середовища землекористування. Це негативно впливає на соціально-економічне піднесення сільських територій та раціональне використання земельних ресурсів [6, с. 9].

В Україні склалася парадоксальна ситуація, при якій, маючи майже втричі меншу ресурсовіддачу земельних ресурсів, ніж у Євросоюзі, наші агровиробники нарівні з учасниками ринку з інших країн успішно конкурують та ще й нарощують обсяги продажу сільськогосподарської продукції. Це пояснюється тим, що міжнародні фінансово-промислові групи, взявши в оренду найкращі українські угіддя та дешеву робочу силу, відсторонились у незаконний спосіб від сплати податків до казни держави, ігнорують вимогу відновлювати рівень гумусу та, виплачуючи мізерну заробітну плату селянам, практично створили нову систему економічних відносин на селі, яка призводить до розорення селянських родин і занепаду сільськогосподарського потенціалу країни.

За даними Держстату 2015 р. 29,2% сільськогосподарських домогосподарств України використовували коней для обробітку землі. Лише 17% сімей, які обробляють землю, мають бодай якусь техніку. «Використання коней для сільськогосподарських робіт свідчить про катастрофічну ситуацію із забезпеченістю селян технічними засобами, — каже Віталій Кордиш, експерт аграрних ринків Асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» [7].

На сьогодні не існує ні державної програми, ні заходів щодо виправлення такої позиції. Це призводить до того, що селяни не бачать перспективи в розвитку особистих господарств і, як правило, передають свої земельні ділянки

в оренду, до того ж не завжди на вигідних умовах. При цьому практично відсутній контроль за раціональним використанням і охороною земель орендарями.

У високорозвинутих країнах охорона довкілля, раціональне природокористування та забезпечення сталого розвитку — це не просто складові державної політики, а світоглядна позиція більшості громадян, тому й результативність відповідних заходів дає очікувальний економічний, екологічний та соціальний ефект [8].

Тому відповідним органам влади насамперед потрібно розробити і втілити в життя комплекс організаційних, правових, еколого-економічних та інших заходів, щоб зупинити процеси деградації ґрунтів, створити стійку науково обґрунтовану систему землекористування та підвищити рівень ефективності використання та охорони земель. Одним із основних шляхів, на нашу думку, є складання моделі управління земельними ресурсами, на основі якої можна розробити програму розвитку земельних відносин на перспективу. Моделювання забезпечує цілісність підходу до вивчення предмета або явища, що, дає можливість вибудувати систему цілісного управлінського впливу [9].

Потрібно вдосконалювати законодавчу базу, яка б чітко визначала компетенцію відповідних органів виконавчої і представницької влади в питаннях контролю за використанням і охороною земель. Для вирішення цієї проблеми необхідно прийняти нормативно-правові документи, які розмежовують функції різних органів з управління і контролю за використанням земельних ресурсів.

ВИСНОВКИ

Для формування сучасної системи державного контролю за використанням і охороною земель важливо чітко визначити її завдання, функції та принципи організації контролю. Стратегія здійснення контролю за використанням земель повинна бути гнучкою і своєчасно реагувати на будь-які виклики. Важливо розвивати діяльність та досягти професійної компетенції в проведенні контролюючих дій, які не перешкоджали б сільгоспвиробникам, а спонукали до дотримання чинного законодавства в питаннях охорони і використання земель. Для цього необхідно:

1. створити постійно оновлювану інформаційну базу даних, пов'язану з існуючими цінами, з регулюючими чинниками та економічними стимулами, що впливають на зміни в системі землекористування на підставі якої ухвалюються рішення щодо розв'язання проблем землекористування та облаштування життя селян;

2. підтримати на глобальному й регіональному рівнях фундаментальні наукові дослідження у веденні земельного кадастру, які поповнюють інформаційну базу даних про облік земель, зміни в землекористуванні як власників земельних ділянок, так і орендарів;

3. розробити й реалізувати нові економічні та земельні відносини у сфері землекористування та сільськогосподарських технологій для відновлення якісного складу земель.

З урахуванням основних проблем та поставлених завдань у сфері земельних відносин слід використовувати розробки структурно-логічних моделей і вдосконалювати систему контролю за використанням та охороною земель.

Подальший розвиток орендних земельних відносин має бути спрямований на захист прав орендодавців (власників земельних часток (паїв)). А цього можна досягти, якщо невідкладно здійснити таке:

- провести суцільну інвентаризацію земель сільськогосподарського призначення;
- на законодавчому рівні прийняти рішення щодо використання земель тільки за наявності правовстановлюючих документів (шляхом укладання угод), надавши відповідний термін для наведення порядку в документації щодо використання земельних ділянок, скажімо, протягом року;
- після завершення річного терміну, який виділявся для приведення використання земельних ділянок до вимог чинного законодавства, у разі виявлення використання земельних ділянок без правовстановлюючих документів накладати на орендаря (землекористувача) штраф у сумі десятиразового розміру річної орендної плати;
- удосконалити процедуру визначення якісних показників ґрунту при передачі землі в оренду і повернення їх після завершення терміну оренди. Якщо землі повертаються, з гіршими якісними показниками ґрунту, — встановити відповідні штрафні санкції.

В умовах приватної власності на землі сільськогосподарського призначення для здійснення дієвого контролю за використанням і охороною земель потрібно повертатися до розроблення проектів землеустрою, оскільки тільки землеустрій може забезпечити вдосконалення регулювання земельних відносин, визначити напрями розроблення наукової і нормативно-технічної бази контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Довідник із землеустрою / За ред. Л.Я. Новиковського. — 4-те вид., перероб. і доп. — К.: Аграр. наук, 2015. — 492 с.

2. Третьяк А.М. Землеустрій: підручник / А.М. Третьяк. — Херсон: Олді-плюс, 2014. — 520 с.
3. Тринько Р.І. Демографічна безпека: особливості й стратегічні пріоритети: монографія / Р.І. Тринько. — Львів: Ліга-Прес, 2016. — 204 с.
4. Митрофанова О.І. Управління земельними ресурсами. Том 1. Законодавча база / О.І. Митрофанова, М.О. Пілічева, А.Я. Сохнич, та ін. — TEMPUSIV. Донецьк: УНИТЕХ, 2012. — 406 с.
5. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» (прийнятий від 19 червня 2003 року № 963-IV) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № 29. — Ст. 1432.
6. Шворак А.М. Консолідація земель сільськогосподарського призначення: Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня до-ра екон. н. (08.00.06). Київ, 2016. — 52 с.
7. Газ. «Високий замок» № 28. — Тижневик, 10–16 берез. 2016 року.
8. Пирожков С. Економіка природокористування має стати стратегічним напрямом економічних досліджень в умовах нової системи геополітичних координат та природно-ресурсних обмежень / С. Пирожков // Економіст. — 2016. — № 1. — С. 2–3.
9. Моделювання систем управління земельними ресурсами: [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.smcae.kiev.ua>

УДК 581.1 : 582.475 : 661.162.6 : 632.111.6

ПРОТЕКТОРНА ДІЯ ПОХІДНОГО N-ОКСИД-2-МЕТИЛПІРИДИНУ НА ТЕМПЕРАТУРНИЙ СТРЕС ПРИ ПРОРОСТАННІ НАСІННЯ СОСНИ ЗВИЧАЙНОЇ

Ю.М. Савченко
аспірант*

І.П. Григорюк
доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України

А.Ф. Ліханов
кандидат біологічних наук

А.П. Пінчук
кандидат сільськогосподарських наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Біс-(N-оксид-2-метилпіридин)-цинк (II)-хлорид у концентрації 1,0 мг/л зумовлює підвищення стійкості рослин сосни звичайної проти зниження температури повітря на ранніх етапах проростання насіння. Установлено закономірності росту насіння та особливості накопичення в тканинах сосни звичайної вторинних метаболітів, зокрема фенольних сполук та флавоноїдів за умов зниження температури.

Ключові слова: сосна звичайна, насіння, низькотемпературний стрес, N-оксид-2-метилпіридин, фенольні сполуки, флавоноїди.

З природно поширених на території України видів родини *Pinaceae* Lindl. сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.) належить до широкоареальних видів з найбільшим рівнем генетичного поліморфізму, що визначається індивідуальною мінливістю метаболічних ознак [1].

Незважаючи на високий адаптивний потенціал рослин сосни звичайної, останніми десятиліттями простежується значне погіршення їхнього фізіологічного стану в Україні [2]. З

негативних чинників, які призводять до послаблення біологічного стану зелених насаджень сосни звичайної, є несприятливі погодні умови (чергування глибоких відлиг і довготривалих морозів у зимовий період, різке потепління й заморозки на початку весни, тривалі посушливі та занадто вологі періоди в літній час тощо) [2]. Швидкість зміни погодних умов, температурні коливання, вітри й наявність чи відсутність снігового покриву належать до категорії неконтрольованих природних чинників, які найбільше знижують ступінь приживлюваності рослин сосни звичайної в перші роки вегетації [3].

* Науковий керівник — доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України І.П. Григорюк.